

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

**Východiskový materiál za oblasť
rodovej rovnosti a práv žien**

**k Celoštátnej stratégii ochrany a podpory ľudských práv
v Slovenskej republike**

(schválené uznesením Výboru pre rodovú rovnosť č. 50 zo dňa 20. mája 2014)

JUDr. Ján Richter
minister práce, sociálnych vecí a rodiny SR
predseda Výboru pre rodovú rovnosť

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'J. Richter', with a long horizontal stroke extending to the right.

Bratislava 2014

UZNESENIE
Výboru rodová rovnosť

č. 50
z 20. mája 2014

**k príprave a finalizácii časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv
v Slovenskej republike k téme rodová rovnosť a práva žien**

číslo materiálu: 10705/2014-M_SSV

predkladateľ: Oľga Pietruchová, tajomníčka Výboru pre rodovú rovnosť

Výbor pre rodovú rovnosť

A. berie na vedomie

- A.1. závery odborného podujatia k príprave a finalizácii časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike k téme rodová rovnosť a práva žien

B. schvaľuje

- B.1. podkladový materiál vypracovaný pracovnou skupinou pre tvorbu stratégií v oblasti rodovej rovnosti

C. odporúča

redakčnému tímu

- C.1. zohľadniť pri príprave Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike čiastkové strategické zámery v oblasti podpory rodovej rovnosti a ochrany práv žien, podkladový materiál vypracovaný pracovnou skupinou pre tvorbu stratégií v oblasti rodovej rovnosti a závery odborného podujatia k príprave a finalizácii časti Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike k téme rodová rovnosť a práva žien

Úvod

Rodová rovnosť resp. rovnosť žien a mužov znamená rovnaké sociálne postavenie mužov i žien vo všetkých sférach verejného a súkromného života; jej cieľom je zabezpečenie plnohodnotného spoločenského uplatnenia na základe individuálnych kvalít a schopností. V širšom meradle znamená spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi, čo môže znamenať ako rovnaké zaobchádzanie, tak aj zaobchádzanie, ktoré je rozdielne, ale je ekvivalentné z hľadiska práv, výhod, povinností a možností.

V posledných dvoch desaťročiach nastal v globálnom a hlavne v európskom meradle vývoj a určitý posun v prístupe k otázke ľudských práv žien, čo sa odrazilo aj na terminológii. Kým v 70. a 80. rokoch sa viac hovorilo o **právach žien a ich posilňovaní** (koncept „*women in development*“), po 4. celosvetovej konferencii žien v Pekingu v roku 1995 a prijatí je Akčnej platformy sa dôraz začal klásť na **uplatňovanie rodového hľadiska** („*gender mainstreaming*“)¹ a vyrovnávanie rodových rozdielov v sociálnom resp. spoločenskom postavení mužov a žien (čo samozrejme neneguje ani neeliminuje koncept ľudských práv žien). Zmena tejto paradigmy bola významná z hľadiska prístupu, nakoľko záujem verejných politík rodovej rovnosti sa začal sústreďovať nielen na riešenie následkov, ale aj na pomenovávanie štrukturálnych príčin nerovného postavenia mužov a žien. Tieto plynú najmä z rozdielnych sociálnych a kultúrnych rolí a očakávaní, kladených spoločnosťou na mužov a ženy vo verejnom i súkromnom živote. Uplatňovanie rodového hľadiska súčasne znamená zameranie verejných politík nielen na ženy a ich problémy, ale aj na znevýhodnenia mužov plynúcich o.i. z rigidných rodových stereotypov. Kým v niektorých krajinách EÚ s vyššou mierou rodovej rovnosti je preferovaným prístupom uplatňovanie rodového hľadiska, u nás má stále svoje opodstatnenie uplatňovanie tzv. *duálneho prístupu*:

1. **uplatňovanie rodového hľadiska** ako prierezového princípu, ktorý znamená, že všetky politiky a opatrenia majú brať do úvahy možné rodové rozdiely a integrovať opatrenia na ich vyrovnávanie;
2. **špecifická podpora** žien resp. mužov v oblastiach, v ktorých sa vyskytujú zjavné znevýhodnenia určitých skupín žien resp. mužov (v zmysle Antidiskriminačného zákona ide o tzv. *dočasné vyrovnávacie opatrenia*).

Dosiahnutie rodovej rovnosti nie je totiž možné, pokiaľ existujú obmedzenia a rozdiely v uplatňovaní ľudských práv žien resp. mužov. Z takéhoto duálneho prístupu vychádzajú aj odporúčania pre priority, formulované v závere tohto materiálu.

¹ Hoci je uvedený pojem etablovaný aj právne (povinnosť realizovať gender mainstreaming ukladá Slovenskej republike napríklad smernica 2006/54/ES) a aj v SR sa uvedená terminológia používa už viac ako desaťročie, v priebehu posledného roka sa objavilo medzi niektorými konzervatívnymi segmentmi spoločnosti spochybňovanie a odmietanie tohto konceptu a dokonca aj rodovej rovnosti ako takej.

1. Aktuálny stav

SR je zmluvnou stranou právne **záväzných medzinárodných dohovorov pokrývajúcich práva žien**, predovšetkým *Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien* (CEDAW, 1979²) a *Opčného protokolu k Dohovoru* (1999), oboch ratifikovaných SR (ďalej len „CEDAW“ alebo Dohovor).

Cieľom CEDAW je odstrániť všetky formy diskriminácie žien³. Dohovor preto upravuje povinnosti štátov pri ochrane žien pred diskrimináciou. Princíp rovnoprávnosti mužov a žien sa musí odraziť v ústavách i legislatíve, ktorá má obsahovať aj sankčné ustanovenia. V článku 5 Dohovoru sa od štátov požaduje, aby urobili opatrenia na zmenu spoločenských a kultúrnych vzorov správania sa mužov a žien s cieľom dosiahnuť odstránenie predsudkov a zvykov, ktoré sú založené na myšlienke podradenosti alebo nadradenosti jedného z pohlaví.

*Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien*⁴ je z hľadiska implementácie CEDAW považovaný za inštitút garancie ženských ľudských práv, nakoľko umožňuje ženám podávať individuálne sťažnosti na porušovanie ľudských práv žien Výboru pre odstránenie diskriminácie žien, ktorý sťažnosti prijíma a prerokováva.

CEDAW je súčasťou **univerzálneho medzinárodného ľudsko-právneho rámca** zameraného na zabezpečenie uplatňovania ľudských práv pre všetkých ľudí. *Charta OSN, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Dohovor o právach dieťaťa, Medzinárodný dohovor o ochrane práv všetkých migrujúcich pracovníkov a členov ich rodín a Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím* obsahujú explicitné ustanovenia, ktoré zaručujú rovnosť žien a mužov pri uplatňovaní práv, ktoré sú v uvedených dokumentoch zakotvené, kým ďalšie medzinárodné ľudsko-právne dohovory, napr. *Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie*, vychádzajú z konceptu zákazu diskriminácie z dôvodu pohlavia a rodu implicitne.

²schválený 1979, platný od 3.9.1981, pre ČSFR platný od 1987, zákon č. 62/1987 Zb.

³Aj keď sa v CEDAW uvádza len diskriminácia z dôvodu pohlavia, z výkladu jeho článku 1 v spojení s článkom 2 písm. f) a článkom 5 písm. a) vyplýva, že **CEDAW sa týka rodovo podmienenej diskriminácie žien**. Výraz *pohlavie* označuje biologické rozdiely medzi mužmi a ženami. Pojmom *rod* sa označujú sociálne konštruované identity, vlastnosti a role žien a mužov a sociálne a kultúrne vnímanie týchto biologických rozdielov spoločnosťou, ktoré vedie k hierarchizácii postavenia žien a mužov a rozdeleniu moci a práv v prospech mužov na úkor žien. Takéto spoločenské postavenie žien a mužov je ovplyvnené politickými, hospodárskymi, kultúrnymi, náboženskými a ideologickými faktormi a ďalšími vonkajšími okolnosťami a rovnako ho možno prostredníctvom kultúry, spoločnosti a komunity zmeniť. Uplatňovanie CEDAW na rodovo podmienenú diskrimináciu jednoznačne vyplýva z definície diskriminácie uvedenej v článku 1.

⁴prijatý 22.12.1999, ratifikovaný 22.9.2000, uverejnený v Zb. č. 343/2001 Z.z.

Dohovory **Medzinárodnej organizácie práce (ILO)** o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za prácu rovnakej hodnoty (č. 100), o diskriminácii v zamestnaní a povolanií (č. 111) a o pracovníkoch so zodpovednosťou za rodinu (č. 156), *Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelávaní*, *Deklarácia OSN o odstránení diskriminácie žien*, *Viedenská deklarácia a akčný plán*, *Akčný plán z Káhiry⁵* a *Pekinská akčná platforma⁶* tiež prispievajú k medzinárodnoprávnej úprave rovnosti žien a mužov a nediskriminácie. Rovnako aj záväzky zmluvných štátov vrátane SR, ktoré im vyplývajú z ich členstva v regionálnych ľudsko-právnych systémoch (napr. Rada Európy), sú komplementárne k univerzálnemu právnemu rámcu v oblasti ľudských práv.

Rovnosť žien a mužov je jednou zo základných hodnôt **Európskej únie** a je zakotvená v tzv. *Lisabonskej zmluve*, ktorou sa uznávajú aj práva, slobody a zásady stanovené v Charte základných práv, pričom táto sa stala právne záväznou. EÚ a rovnako členské štáty musia teda pri navrhovaní a uplatňovaní právnych aktov dodržiavať práva ustanovené v charte. Medzi práva, ktoré by mal každý požívať, patrí aj rovnosť pred zákonom, nediskriminácia a rovnosť medzi mužmi a ženami.

Na diskrimináciu z dôvodu pohlavia/rodu sa vzťahuje osobitná, pomerne rozsiahla **legislatíva EÚ**. Opatrenia týkajúce sa tejto oblasti majú na európskej úrovni dlhú históriu., siahajúcu do počiatkov Európskeho spoločenstva. Konsolidovaním niekoľkých právnych aktov vznikli tri hlavné smernice, týkajúce sa rovnosti mužov a žien v zamestnaní a povolanií⁷, v prístupe k tovarom a službám⁸ a v podnikaní⁹.

Stratégia rovnosti žien a mužov predstavuje pracovný program Európskej komisie pre oblasť rovnosti žien a mužov na obdobie rokov 2010 – 2015. Ide o komplexný rámec, v ktorom sa Komisia zaväzuje presadzovať rovnosť žien a mužov vo všetkých politikách. Stratégia kladie dôraz na prínos rodovej rovnosti k hospodárskemu rastu a trvalo udržateľnému rozvoju a podporuje uplatňovanie dimenzie rodovej rovnosti v stratégii *Európa 2020*.

⁵Medzinárodná konferencia o populácii a rozvoji, Káhira, 1994

⁶4. Celosvetová konferencia žien, Peking, 1995

⁷SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2006/54/ES z 5. júla 2006 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania

⁸SMERNICA RADY 2004/113/ES z 13. decembra 2004 o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania medzi mužmi a ženami v prístupe k tovaru a službám a k ich poskytovaniu (rodová smernica).

⁹SMERNICA EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY 2010/41/EÚ zo 7. júla 2010 o uplatňovaní zásady rovnakého zaobchádzania so ženami a mužmi vykonávajúcimi činnosť ako samostatne zárobkovo činné osoby a o zrušení smernice Rady 86/613/EHS

Slovenská republika má v oblasti rodovej rovnosti pomerne uspokojivú, aj keď nie špecificky zameranú, domácu legislatívu. Rovnosť mužov a žien je aj v Slovenskej republike zakotvená v *Ústave SR* a rozpracovaná v špeciálnej legislatíve. Z hľadiska slovenskej legislatívy je relevantný najmä tzv. *Antidiskriminačný zákon*¹⁰, ktorý zakazuje o.i. aj diskrimináciu na základe pohlavia a rodu, pričom dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania nie je naplnené len zdržaním sa diskriminačného konania, ale spočíva aj v predchádzaní diskriminácii – t. j. v prijímaní opatrení na ochranu pred diskrimináciou (preventívne opatrenia). Ostatná novela rozšírila možnosť prijatia dočasných vyrovnávacích opatrení aj z dôvodu pohlavia a rodu, a to pre všetky subjekty verejnej správy a právnické osoby. Obdobne je zákaz diskriminácie na základe pohlavia a povinnosť rovnakého odmeňovania pre ženy a mužov za rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty zakotvená aj v *Zákonníku práce*¹¹, ako aj v iných relevantných právnych predpisoch.

Strategické uchopenie presadzovania rodovej rovnosti bolo a je zakotvené najmä v *Národnej stratégii rodovej rovnosti na roky 2009-2013* a príslušnom *Národnom akčnom pláne rodovej rovnosti na roky 2010-2013*¹². Špecifická pozornosť je venovaná riešeniu problematiky násilia na ženách ako formy rodovo podmieneného násilia, ku ktorej bol prijatý už tretí *Národný akčný plán na elimináciu a prevenciu násilia na ženách na roky 2014-2019*.

Rovnosť mužov a žien má prioritné postavenie aj pri príprave nového programového obdobia 2014-2020 pre čerpanie európskych štrukturálnych fondov (EŠF), kde je stanovený ako jeden z troch horizontálnych princípov, ktoré musia byť pri implementácii projektov dodržiavané. Rodová rovnosť je aj tzv. ex-ante podmienka, ktorá musí byť splnená, aby krajina mohla čerpať EŠF.

Napriek spomínanej formálnej rovnosti (rovnosti de jure) a prijatým strategickým a koncepcným materiálom je nutné skonštatovať, že nerovnosti v postavení žien a mužov pretrvávajú takmer vo všetkých oblastiach súkromného a verejného života (Príloha 1). SR sa dlhodobo umiestňuje v rebríčkoch kompozitných ukazovateľov rodovej rovnosti na posledných miestach v rámci EÚ resp. krajín OECD.

¹⁰ ZÁKON 365/2004 Z.z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ďalej len „antidiskriminačný zákon“

¹¹ Zákon č. 311/2001 Z. z. - Zákonník práce

¹²V čase prípravy tohto materiálu sa vyhodnocuje plnenie NAP a pripravuje nová stratégia rodovej rovnosti

2. Odporúčania monitorovacích orgánov OSN

V súlade s čl. 17 CEDAW vykonáva kontrolu nad jeho dodržiavaním *Výbor pre odstránenie diskriminácie žien*. Zmluvné strany majú povinnosť každé štyri roky predkladať správy o legislatívnych, súdnych, administratívnych alebo iných opatreniach, ktoré prijali za účelom uvedenia CEDAW do života a o pokroku, ktorý sa v tomto smere dosiahol. SR zaslala k CEDAW východiskovú správu v roku 1996 a 2.,3 a 4. periodickú správu v roku 2006. Správa bola prerokovaná v roku 2008 a na jej základe boli vyslovené odporúčania, formulované v *Záverečných zistenia Výboru pre odstránenie diskriminácie žien: Slovenská republika*¹³. Výbor odporúča SR, aby okrem iného:

- premietla ustanovenia CEDAW-u prierezovo do všetkej relevantnej legislatívy a stratégií, zaviedla vzdelávacie programy o Dohovore a právach žien a prijala opatrenia na zvyšovanie povedomia žien o ich právach;
- prijala dočasné vyrovnávacie opatrenia pre urýchlené dosiahnutie skutočnej rovnosti pre ženy obzvlášť na najvyšších úrovniach rozhodovania;
- posilnila inštitucionálne zabezpečenie podpory postavenia žien a vyvíjala politiky a programy zamerané na dosiahnutie rodovej rovnosti komplexným a účinným spôsobom a v ľudsko-právnom rámci;
- implementovala programy na odstránenie tradičných rodových stereotypov;
- prijala komplexné a prierezové opatrenia na riešenie všetkých foriem násilia na ženách vrátane obchodovania so ženami;
- posilnila úsilie na odstránenie horizontálnej a vertikálnej profesijnej segregácie, ako aj odstránenie rodových mzdových rozdielov a napomáhala zosúladieniu rodinných a pracovných povinností žien a scitlivenie mužov v záujme ich rovnocennej účasti na rodinných úlohách a povinnostiach;
- v oblasti sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv primerane stanovila pravidlá pre uplatňovanie výhrady svedomia zdravotníckymi pracovníčkami a pracovníkmi tak, aby sa zabezpečil neobmedzený prístup žien k zdravotnej starostlivosti;
- zabezpečila dostupnosť informácií a sexuálnej výchovy pre mládež a monitorovala zdravotnícke zariadenia pri uplatňovaní informovaného súhlasu pred vykonaním sterilizácie;
- prijala legislatívne opatrenia pre spravodlivé rozdelenie celého majetku medzi manželmi po rozvoze s cieľom zabezpečiť adekvátne zabezpečenie osamelých matiek;

¹³CEDAW/C/SVK/CO/4 Výbor pre odstránenie diskriminácie žien, Štyridsiate prvé zasadnutie, 30. jún - 18. júl 2008

- posilnila spoluprácu so ženskými mimovládnyimi organizáciami a ich participáciu na tvorbe, implementácii, monitorovaní a následnom hodnotení politík a programov rodovej rovnosti.

V čase prípravy materiálu je vypracovaná a predložená do pripomienkového konania 5. a 6. periodická správa k CEDAW, ktorá reflektuje o.i. aj uvedené odporúčania *Výboru pre odstránenie diskriminácie žien*.

Obdobné odporúčania boli SR adresované aj *Výborom pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva*, ktorý o.i. zdôraznil potrebu prevencie sexuálneho obťažovania, ako aj prístup k službám sexuálneho a reprodukčného zdravia, najmä antikoncepcie a interrupcií z hľadiska finančného pokrytia a posilnenie sexuálnej výchovy s dôrazom na prevenciu.

V rámci mechanizmu *Univerzálneho periodického hodnotenia* boli opakovane adresované SR odporúčania na prijatie dočasných vyrovnávacích opatrení pre zvýšenie participácie žien na rozhodovaní, zníženie rozdielov v odmeňovaní, odstránenie diskriminácie rómskych žien a dievčat a prevencia diskriminácie. UPR kladie dôraz najmä na komplexné a holistické opatrenia na elimináciu a prevenciu násilia na ženách vrátane sexuálneho vykorisťovania s osobitnou pozornosťou na zraniteľné skupiny žien a dievčat.

3. Inštitucionálne zabezpečenie

V roku 2011 sa vytvoril priestor pre deliberatívnu demokraciu predovšetkým novým inštitucionálnym mechanizmom v podobe **Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť** (ďalej len „Rada vlády“), ktorá zavŕšila reformu poradných orgánov vlády Slovenskej republiky. Podľa schváleného štatútu je Rada stálym odborným, poradným, koordinačným a konzultatívnym orgánom vlády Slovenskej republiky aj v oblasti presadzovania zásady rovnakého zaobchádzania a princípu rovnosti vrátane rodovej rovnosti, sleduje vnútroštátne plnenie medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky v oblasti ochrany ľudských práv, predovšetkým záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohovorov, vrátane súvisiacich opčných protokolov ratifikovaných Slovenskou republikou. Jedným z výborov rady je **Výbor pre rodovú rovnosť**¹⁴, ustanovený ako odborný poradný orgán Rady . Sekretariát výboru je spoločným sekretariátom pre tri výbory Rady a sídli na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej len „MPSVR SR“). Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí odborne zastrešuje činnosť výboru.

Novelou *Kompetenčného zákona*¹⁵ bolo od 1. 10. 2012 MPSVR SR ustanovené ako **ústredný orgán štátnej správy pre rodovú rovnosť a rovnosť príležitostí** a koordináciu štátnej politiky v danej oblasti. Aj keď na MPSVR SR pôsobil od roku 1999

¹⁴Výbor pre rodovú rovnosť nadviazal na radu vlády pre rodovú rovnosť, ktorá fungovala v predchádzajúcom období a boli o nej podané informácie v predchádzajúcej správe

¹⁵ Zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy

odbor zastrešujúci agendu rodovej rovnosti, rovnosti príležitostí a antidiskriminácie, až uvedenou novelou sa zákonom ustanovili právomoci inštitucionálneho mechanizmu a kontaktného bodu v oblasti rodovej rovnosti v SR. Odbor rodovej rovnosti a rovnosti príležitostí (ďalej len „ORRRP“) reprezentuje SR v rôznych medzinárodných orgánoch a poradenských komisiách a vykonáva popri štandardných úlohách aj funkciu koordinátora pre horizontálnu prioritu rovnosť príležitostí v štrukturálnych fondoch.

Napriek novelizácii Kompetenčného zákona a ustanoveniu právomocí ORRRP je nutné konštatovať, že nedošlo k jeho dostatočnému personálnemu odbornému posilneniu, na čo opakovane upozorňuje Výbor pre rodovú rovnosť ako aj mimovládne organizácie pracujúce v oblasti ochrany ľudských práv. Nedostatok odborných kapacít má za následok, že ORRRP môže iba s veľkými problémami plniť úlohu inštitucionálneho mechanizmu v oblasti rodovej rovnosti a ľudských práv žien v zmysle prijatých ľudsko-právnych záväzkov.

Na základe uznesenia vlády SR¹⁶ sa od roku 2008 každoročne vypracováva *Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku* za uplynulý rok. Doteraz bolo vypracovaných šesť súhrnných správ. Správu vypracováva ORRRP MPVSR SR ako gestor problematiky a následne je prerokovaná vo Výbore pre rodovú rovnosť, ako aj v ďalších poradných orgánoch vlády. Vláda SR správu po prerokovaní predkladá na rokovanie NR SR.

Významným pozitívom je publikovanie údajov o rodových nerovnostiach **Štatistickým úradom Slovenskej republiky**¹⁷ a vytvorenie internetovej stránky Štatistického úradu SR, na ktorej sú zverejnené štatistické údaje o problematike rodovej rovnosti a ich každoročná aktualizácia.

V súvislosti s inštitucionálnym zabezpečením rodovej rovnosti a ľudských práv žien je potrebné poukázať aj na ďalší aspekt, a tým je previazanosť a nedeliteľnosť ľudských práv. Práve z týchto zásad vyplýva, že ak nedôjde k celkovému posilneniu implementácie ľudských práv v SR a jej komplexného inštitucionálneho zabezpečenia, nie je možné očakávať ani pozitívny posun v oblasti rodovej rovnosti a ľudských práv žien. Z týchto dôvodov je potrebné pri vytváraní Celostátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv v Slovenskej republike vykonať komplexnú revíziu inštitucionálnych mechanizmov vytvorených na ochranu a implementáciu ľudských práv a ustanoviť koordinačný orgán s kompetenciami v oblasti tvorby ľudsko-právnych politík.

¹⁶ Uznesenie vlády SR č. 862/2007 z 11. októbra 2007

¹⁷ Publikácia *Rodová rovnosť / Gender 2011, 2012, 2013*

4. Priority a úlohy do budúcnosti

4.1 Občianske a politické práva

- Zvýšiť zastúpenie žien na rozhodovacích pozíciách v politickom a ekonomickom živote, vrátane ich motivácie a možnosti kandidovať a participovať;
- Zvýšiť kvalitu rozhodovania súdov vo veciach týkajúcich sa rodovej rovnosti a ľudských práv žien a rovnako súvisiacich s porušovaním rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona a zefektívniť súdne konania s dopadmi na práva žien a detí (napríklad špecializáciou sudcov a sudkýň, súdnych znalcov a znalkýň vrátane ostatných dotknutých profesií a ich neustálym vzdelávaním);
- Posilniť koncept rodovej rovnosti z pohľadu rovnocenného garantovania osobných a majetkových práv bez ohľadu na sexuálnu orientáciu či oficiálny rodinný status;
- Venovať pri príprave strategických dokumentov v oblasti rodovej rovnosti pozornosť znevýhodneným skupinám rodičov, ktorým sú po rozvode odňaté deti z osobnej starostlivosti proti vlastnej vôli, zabezpečiť plnohodnotné uplatňovanie rodičovských práv a povinností oboch rodičov pri sledovaní najlepšieho záujmu dieťaťa a zdôrazňovať pozitívny koncept aktívneho otcovstva.

4.2 Inštitucionálne a strategické zabezpečenie rodovej rovnosti

- Pripraviť novú stratégiu rodovej rovnosti na roky 2014-2019 a príslušný akčný plán rodovej rovnosti. Stratégia má nadväzovať na vyhodnotenie implementácie predchádzajúceho akčného plánu a Národného projektu Inštitútu rodovej rovnosti. Kontinuálne nadviazať na doterajšie výsledky, ktoré sa v danej téme dosiahli, ale zároveň, kde je potrebné aj kriticky vyhodnotiť akčný plán a jeho implementáciu v praxi. Zosúladiť stratégiu a akčný plán rodovej rovnosti s prijatou Celoštátnou stratégiou ochrany a podpory ľudských práv v SR; pri vypracovávaní strategických materiálov prehodnotiť používanie pojmu „národná stratégia“ a uprednostniť neutrálnejšiu formu, napr. Stratégia SR.
- Posilniť inštitucionálne zabezpečenie rodovej rovnosti na úrovni verejnej správy, ako aj na úrovni NRSR, vrátane zabezpečenia systému kontinuálneho vzdelávania verejnej správy v oblasti ľudských práv, rodovej rovnosti a ľudských práv žien a tým zvýšiť potenciál a rozvíjať spôsobilosti na tvorbu a realizáciu rodovo spravodlivých verejných politík;
- Vytvoriť nezávislú komisiu pre výchovu a vzdelávanie v oblasti ľudských práv, vrátane celoštátneho plánu výskumu, vzdelávania, výchovy v oblasti ľudských práv a zabezpečiť, aby dôsledne reflektovali aj oblasť vzdelávania a výchovy v oblasti ľudských práv žien a rodovej rovnosti.

- Zabezpečiť celkovú reformu, zefektívnenie a plynulé fungovanie verejných inštitúcií na ochranu ľudských práv (v súčasnosti najmä SNSLP, verejný ochranca práv, Centrum právnej pomoci), vrátane požiadaviek a potrieb rodovej rovnosti a ľudských práv žien.
- Uskutočniť zásadnú inštitucionálnu revíziu a reformu zameranú na dosiahnutie lepšieho spravovania agendy ľudských práv v SR vrátane agendy rodovej rovnosti. Ustanoviť výkonný orgán s plnými kompetenciami pre implementáciu, vyhodnocovanie a koordináciu ľudsko-právnych záväzkov a politík.
- Navrhnuť vytvorenie nezávislej inštitúcie, ktorá sa bude zaoberať rodovou rovnosťou a právami žien, napr. v rámci súčasnej reformy na MPSVR SR vytvoriť Komisariát pre rodovú rovnosť a práva žien, prípadne post ombudsman/kya pod (v súčasnosti takýto špecifický nezávislý mechanizmus neexistuje);
- Zabezpečiť systematický proces plnenia odporúčaní medzinárodných ľudsko-právnych mechanizmov ako aj priebežné monitorovanie ich plnenia Výborom pre rodovú rovnosť;
- Posilniť spoluprácu s ľudsko-právnymi mimovládnyimi organizáciami, vrátane zabezpečenia ich plnohodnotnej účasti na tvorbe, implementácii a vyhodnocovaní verejných politík.¹⁸
- Zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj a nezávislosť mimovládnych organizácií (ďalej len „MVO“): analyzovať nastavenie legislatívy a politík v SR vo vzťahu k MVO, zistiť a porovnať formy financovania a udržateľnosti MVO v zahraničí, analyzovať ich dopady (aj rodové), vytvoriť podmienky pre kontinuálne financovanie MVO (vrátane finančných mechanizmov pre ich inštitucionálne zabezpečenie)
- Vytvoriť interné predpisy a organizačné poriadky verejných inštitúcií reflektujúce požiadavky ľudských práv, ľudských práv žien a rodovej rovnosti, monitorovať dodržiavanie a plnenie organizačných a interných predpisov.

¹⁸ Táto úloha plne korešponduje aj s názorom Výboru OSN pre odstránenie diskriminácie žien (CEDAW Výbor), ktorý v Záverečných zisteniach pre SR (2008) odporučil SR ako zmluvnému štátu Dohovoru aby „**posilnil spoluprácu so ženskými mimovládnyimi organizáciami okrem iného aj tým, že zvýši ich účasť na tvorbe, implementácii, monitorovaní a následnom hodnotení politík, programov a stratégií**“.

4.3 Hospodárske a sociálne práva

- Novelizovať antidiskriminačný zákon a súvisiace predpisy (najmä OSP) z pohľadu potreby lepšieho praktického naplňania požiadaviek rodovej rovnosti – napríklad úpravou podmienok pre vznik nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, úpravou terminológie (vo vzťahu k neadekvátnemu pojmu „rovnaké zaobchádzanie“), ale aj z hľadiska niektorých procesných bariér pre uplatňovanie si práv zakotvených v ADZ (napr. nemožnosť MVO zastupovať ženy dotknuté porušením zásady rovnakého zaobchádzania pred Najvyšším súdom SR v rámci dovolacieho konania po tom, čo tieto MVO poskytli zastupovanie na súdoch nižších stupňov).
- Znížiť rodové rozdiely na trhu práce a rozdiely v odmeňovaní žien a mužov dôslednejším uplatňovaním platnej legislatívy a opatrení podporovaných v rámci Európskych štrukturálnych fondov, najmä Európskeho sociálneho fondu s dôrazom na nové programové obdobie 2014-2020, vrátane možnosti flexibilných foriem práce a zosúlad'ovanie osobného a pracovného života;
- Odstraňovať rodový rozdiel na trhu práce, vrátane odmeňovania, posilňovať rovn(ak)ý prístup/zaobchádzanie vo sfére platenej práce pre všetky skupiny žien vrátane znevýhodnených skupín žien, akými sú Rómky, migrantky, zdravotne postihnuté ženy;
- Zefektívniť výkon kontroly dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania v oblasti zamestnania a povolania inšpektorátmi práce a realizovať k tomu potrebné legislatívne zmeny (najmä zakotvenie preneseného dôkazného bremena); prispieť k efektívnejšej transpozícii a implementácii antidiskriminačných smerníc EÚ (s dôrazom na tzv. rodové smernice – smernica č. 2006/54/ES a smernica č. 2004/113/ES);
- Posilniť autonómiu žien z pohľadu ich ekonomickej nezávislosti, zviditeľniť hodnotu práce vykonávanej (prevažne) ženami v oblasti neplatenej práce a starostlivosti o blízke osoby a uznať ju ako spoločenskú, reálne vyčísliteľnú hodnotu;
- Zabezpečiť rozmanitosť dostupných služieb pre závislé osoby vrátane finančnej podpory na primeranej úrovni a legislatívnej úpravy postavenia rodinných opatrovateľ'ov a opatrovateliek;
- Presadzovať vyváženú del'bu platenej a neplatenej práce medzi ženami a mužmi a prispieť k eliminácii stereotypných a rodovo znevýhodňujúcich prvkov zakotvených v práve sociálneho zabezpečenia, resp. čiastočne aj v pracovnom práve;
- Zabezpečiť rodovo spravodlivé prerozdel'ovanie verejných zdrojov – gender budgeting.

4.4 Dôstojnosť a telesná integrita žien

- Zabezpečiť dôstojnosť žien z pohľadu verejne prezentovaného obrazu žien; eliminovať prezentovanie žien ako sexuálnych objektov. Posilniť autonómiu žien eliminovaním priestoru pre nenávistné a degradujúce prejavy voči ženám v najširšom slova zmysle vrátane legislatívnych opatrení;
- Zvýšiť vnímavosť a citlivosť verejnosti voči ľudským právam žien a rodovej rovnosti (prostredníctvom komplexných programov v oblasti rodového scitlivovania a vzdelávania v oblasti ľudských práv) aj prostredníctvom nastolenia kultúry rodovo korektného jazyka respektíve jazyka ľudských práv (za týmto účelom zriadiť odborný multidisciplinárny tím, ktorý pripraví o.i. platformu terminologického zjednotenia dokumentov ľudských práv, ich odborného prekladu do slovenského jazyka a jazykov menšín)
- Posilniť účinnú prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách ako rodovo podmieneného násilia a zabezpečiť účinnú ochranu, pomoc a podporu ženám zažívajúcim násilie a ich deťom, vrátane urýchlenej ratifikácie a dôslednej implementácie Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násilia na ženách a domáceho násilia a boja proti nemu a vytvorenia osobitnej úpravy v súlade s týmto dohovorom;
- Posilniť osobnú autonómiu žien v oblasti uplatňovania sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv z hľadiska zabezpečenia univerzálneho a nediskriminačného prístupu žien k týmto službám aj v prípade vyváženého uplatňovania výhrady vo svedomí v zdravotníckych službách a zabezpečiť, aby výhrada vo svedomí ako individuálne právo uplatňované fyzickými osobami nenegovala práva žien na služby sexuálneho a reprodukčného zdravia;
- Vypracovať *Program podpory a ochrany sexuálneho a reprodukčného zdravia v SRs* cieľom zabezpečenia dostupných služieb sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv pre všetky ženy a slobodného prístupu k informáciám o sexuálnom a reprodukčnom zdraví a právach vrátane výchovy a vzdelávania;
- Zabezpečiť dôsledné vzdelávanie zdravotníckeho personálu ohľadom informovaného súhlasu v prípade poskytnutia zdravotníckych služieb a osobitne služieb sexuálneho a reprodukčného zdravia vrátane -sterilizácie, ako aj pravidelný monitoring a evaluáciu v tejto oblasti.
- Zabezpečiť dôsledné vzdelávanie zdravotníckeho personálu ohľadom informovaného súhlasu v prípade poskytnutia zdravotníckych služieb a osobitne služieb sexuálneho a reprodukčného zdravia vrátane -sterilizácie, ako aj pravidelný monitoring a evaluáciu v tejto oblasti.

Poznámka:

V procese prípravy materiálu nedošlo v určitých oblastiach ku konsenzu. Sporné otázky sa týkali najmä dvoch okruhov, a to samotnej **terminológie rodovej rovnosti a konceptu rodu ako sociálneho konštruktú**, pričom mnohé nerovnosti v postavení mužov a žien sú osobami zotrvávajúcimi v nesúhlase vykladané ako „prirodzené“ a „biologicky podmienené“. Objavili sa i názory na potrebu posilnenia úlohy ženy ako matky a odmeňovanie žien v domácnosti, starajúcich sa o deti, vo výške mesačného priemerného zárobku a potreba programov na podporu „zdravej rodiny“ a „zdravého manželstva“.

Druhou spornou oblasťou bola oblasť **sexuálneho a reprodukčného zdravia a práv**. Tu sa objavili názory, že súčasná úprava výhrady svedomia je vyhovujúca, rovnako ako súčasný status sexuálnej výchovy. Súčasne boli vyslovené názory spochybňujúce legitimitu prístupu žien k umelému prerušeniu tehotenstva v zmysle platnej legislatívy SR, ako aj nálezu Ústavného súdu SR¹⁹.

Hoci legitímnosť prezentovania týchto názorov je nesporná, ich podstata je v rozpore s podstatou a obsahom ľudských práv v ich zakotvení v ústavnom a širšom právnom rámci SR a v ich výklade medzinárodnými súdmi a inými ľudskoprávnymi orgánmi, najmä Výboru CEDAW a Výboru pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva.

Použité skratky:

CEDAW – Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

EÚ – Európska únia

MPSVR SR – Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

NR SR – Národná rada Slovenskej republiky

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

SR – Slovenská republika

Stratégia – Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv v SR

UPR – Univerzálne periodické hodnotenie

¹⁹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 12/01-297